

WITOLD KOWALCZYK
Lublin

PROFESOR RYSZARD ŁUŻNY JAKO BADACZ LITERATURY ROSYJSKIEJ XVIII WIEKU

Próby odniesienia się do działalności i dorobku naukowego śp. Prof. Ryszarda Łużnego (1927-1998) podejmowane były do tej pory wiele razy – i to przy różnych okazjach. Miały one rozmaity charakter – haseł słownikowo-encyklopedycznych, biogramów i opracowań ogólnych, recenzji, oddzielnych publikacji, szkicowych omówień dorobku autora, wykazów jego prac, cząstkowych zestawień i spisów publikacji¹ itp. Dodać do tego należy również prace magisterskie poświęcone życiu i działalności uczonego² oraz wybranym aspektom jego badań naukowych³.

Wymienione wypowiedzi pojawiały się zwykle w jubileuszowych tomach rozpraw naukowych przygotowywanych na kolejne rocznice powstania filologii słowiańskich w poszczególnych uczelniach w Polsce lub polskiej rusycystyki w ogóle⁴. Ogłaszano je także w specjalistycznych czasopismach rusycystycznych w Polsce⁵ i za granicą⁶. Najwięcej tego typu publikacji ukazało

---

¹ *Bibliografia osobowa i przedmiotowa*, w: *Ryszard Łużny. Spis publikacji 1955-1997*, red. G. Przebinda, J. Świeży, Kraków 1997, s. 55-67.

² J. Nowicka-Pytłowa, *Bibliografia podmiotowo-przedmiotowa oraz kronika życia i działalności profesora Ryszarda Łużnego*, praca mgr., promotor – prof. J. Starnawski, Uniwersytet Łódzki, Instytut Filologii Polskiej, Łódź 1986, mps, ss. 149.

³ I. Noskiewicz, *Profesor Ryszard Łużny jako badacz rosyjsko-polskich i polsko-rosyjskich stosunków kulturalnych i literackich*, praca mgr., promotor – dr U. Wójcicka, WSP w Bydgoszczy, Wydział Humanistyczny, Bydgoszcz 1988, mps, ss. 85.

⁴ Zob. np.: W. Jakubowski, *Dzieje rusycystyki w Uniwersytecie Jagiellońskim. w: Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia Katedry*, Kraków 1964, s. 232, 235; *Czterdziestolecie rusycystyki polskiej (1947-1987)*, „Slavia Wratislaviensia” 55(1990).

⁵ Zob. np. L. Suchanek, *Rusycystyka krakowska*, „Przegląd Rusycystyczny” 3(1980), nr 3 (11), s. 37-55.

⁶ Zob. np. W. N. Baskakow, *Izuczenije russoj literatury w poslewojennoj Polsce*, („Slavia Orientalis” 1952-1972), „Russkaja Literatur” 1973, nr 3, s. 189-206; nr 4,

się z okazji sześćdziesiątej⁷ i siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. R. Łuźnego⁸. Kilkanaście z nich – w postaci nekrologów i wspomnień pośmiertnych – pojawiło się po jego śmierci. I wydaje się, że rozpraw z tej dziedziny będzie przybywać, ponieważ w tej kwestii nie wszystko jeszcze zostało powiedziane. Świadczy o tym chociażby obecna konferencja naukowa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (15-16 IV 1999 r.) upamiętniająca pierwszą rocznicę śmierci Profesora. Całość zaś spuścizny badawczej prof. R. Łuźnego, jednego z najwybitniejszych polskich slawistów-rusycystów, czeka na opracowanie w formie obszernej syntezy.

Autor niniejszych rozważań chciałby skupić się na najstarszej chronologicznie części dorobku Profesora, a mianowicie na jego badaniach nad literaturą rosyjską XVIII w. I to z dwóch przyczyn. Po pierwsze, droga naukowa piszącego te słowa i jego kontakty z prof. R. Łuźnym zaczęły się właśnie od literatury rosyjskiej XVIII w. Po drugie, interesujące wydaje się dzisiaj, kiedy żywotność książki humanistycznej obliczana jest na pięć-siedem lat, sprawdzenie, jak przetrwały próbę czasu prace napisane lat temu prawie trzydzieści-czterdzieści.

Rozpocznę od akcentu osobistego. Moja przygoda z literaturą rosyjską XVIII w. zaczęła się na początku lat siedemdziesiątych w czasie studiów na Uniwersytecie Leningradzkim, gdzie ukończyłem filologię rosyjską. Tam spotkałem kilka osób, których zainteresowania naukowe wpłynęły w dużym stopniu na moje dalsze plany zawodowe. Nie dane mi było, niestety, osobiście poznać największego wówczas znawcy rosyjskiej literatury osiemnastowiecznej, prof. Pawła Bierkowa, gdyż mój przyjazd na uniwersytet zbiegł się z jego uroczystościami pogrzebowymi. Za to wśród wykładowców na uczelni byli inni znani „osiemnastowiecznicy”, m.in. prof. Gieorgij Makogonienko. Z kolei pracę magisterską na temat poetyki bajek Sumarokowa i Krasickiego

---

s. 179-194; t e n ż e, *Russkaja litieratura XVIII wieka w Polsce*, w: *Zarubieźnyje slawianie i russkaja kultura*, Leningrad 1978, s. 18-49.

⁷ Zob. np.: L. S u c h a n e k, *Profesor Ryszard Łuźny, Szkic bio-bibliograficzny w sześćdziesięciolecie urodzin*, w: *Musica Antiqua Europae Orientalis VIII. Acta Slavica*, (Kultura bizantyjska – jej późniejsze słowiańskie wcielenia i kontynuacje. Materiały Sekcji bizantynosłowianoznawczej), Bydgoszcz 1988, s. 7-24; A. B e z w i ń s k i, *Bibliografia prac Profesora Ryszarda Łuźnego*, tamże, s. 25-47; B. B i a ł o k o z o w i c z, *Sześćdziesięciolecie Ryszarda Łuźnego*, „*Slavia Orientalis*” 38 (1989), nr 3-4, s. 623-641.

⁸ G. P r z e b i n d a, *Filolog wobec Słowa. W siedemdziesięciolecie urodzin Profesora Ryszarda Łuźnego*, w: *Słowianie Wschodni. Duchowość – mentalność – kultura, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ryszardowi Łuźnemu w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. A. Raźny, D. Piwowska, Kraków 1997, s. 7-13.

pisalem pod kierunkiem prof. Ilji Siermana z Instytutu Literatury Rosyjskiej (Dom Puszkiniowski), który umożliwił mi korzystanie z biblioteki Akademii Nauk w Leningradzie i uczestniczenie w posiedzeniach tzw. Grupy wieku XVIII.

Już wówczas, kiedy rozmawialiśmy z Rosjanami o polskiej rusycystyce, wielokrotnie padało nazwisko prof. Ryszarda Łużnego. Dopiero jednak po powrocie do kraju i zatrudnieniu w UMCS udało mi się – dzięki pomocy prof. Jana Orłowskiego – nawiązać kontakt z prof. Łużnym. Pamiętam, że jechałem na pierwsze spotkanie do Krakowa z duszą na ramieniu, chociaż jako „raczkujący” asystent miałem, oczywiście, jakąś własną, wymarzoną wizję przyszłego opiekuna, promotora i mistrza. I tak się wtedy szczęśliwie złożyło, że trafiłem właśnie na prof. Łużnego, który z nawiązką spełnił wszystkie moje nadzieje i oczekiwania. Rozpoczęta wówczas znajomość i wieloletnia współpraca naukowa przetrwała aż do śmierci Profesora. Zostałem jego czternastym z kolei doktorantem i trzynastym habilitantem...

Dzisiaj wracam z zainteresowaniem do początków drogi badawczej mojego nauczyciela. Przeglądam ze wzruszeniem pożółkłe nadbitki ofiarowanych mi kiedyś artykułów i monografii, które wyglądają jak kopciuszki przy współczesnych luksusowych wydawnictwach. Ale jest w nich Prawda, żywa Prawda... Nigdy bowiem nie musiał Profesor ani wstydzić się swoich wypowiedzi, ani niczego odwoływać z głoszonych poglądów. O pierwszym okresie własnego życia naukowego pisał lakonicznie w szkicu do biografii:

[...] koniec lat 50-tych i pierwsza połowa dekady następnej, czyli okres doktoratu i uzyskiwania adiunktury to zainteresowania Oświeceniem w Rosji, jego myślą społeczno-filozoficzną i literaturą, zwłaszcza prozą i teatrem (edycja tekstów-źródeł wraz z zarysem monografii i książka o czasopiśmiennictwie satyrycznym jako ważnym przejawie rosyjskiej myśli i literatury XVIII wieku); niejako na marginesie tamtych dwóch książek i szeregu studiów analitycznych powstały prace o stosunkach literackich polsko-rosyjskich zarówno wieku Oświecenia jak i pierwszych, również „oświeceniowych” dziesięcioleci stulecia XIX⁹.

„Osieemnastowieczne” publikacje prof. R. Łużnego powstawały także później, w połowie lat sześćdziesiątych, kiedy to ukazała się m.in. jego monografia habilitacyjna oraz wiele studiów i rozpraw wiążących się z kręgiem Akademii Kijowsko-Mohylańskiej i jego reprezentantami we wszystkich trzech

---

⁹ *Autor o sobie samym, czyli szkic do biografii*, w: Ryszard Łużny. *Spis publikacji*, s. 84-85.

literaturach wschodniosłowiańskich, jak również w latach siedemdziesiątych, w postaci pojedynczych artykułów z wątkami badawczymi dotyczącymi piśmiennictwa rosyjskiego i ukraińskiego XVII i pierwszej połowy XVIII stulecia. Do tej epoki powracał Profesor sporadycznie jeszcze w latach osiemdziesiątych-dziewięćdziesiątych, ale – jak pisał – „już od całkiem innej strony i z innymi celami poznawczo-upowszechnieniowymi”¹⁰.

Spuścizna naukowa prof. R. Łuźnego obejmująca same tylko badania nad literaturą rosyjską XVIII w. jest bogata ilościowo i zróżnicowana gatunkowo. Obejmuje ona pięćdziesiąt siedem rozmaitych publikacji liczących łącznie ponad 1000 stron. Mamy tutaj dwie monografie, jeden wybór źródeł we własnym przekładzie, poprzedzony obszernym wstępem, współautorstwo podręcznika do historii literatury rosyjskiej, dwadzieścia cztery studia i rozprawy w tomach prac zbiorowych, seriach wydawniczych i czasopismach specjalistycznych, jedenaście artykułów i komunikatów naukowych, a także dwanaście recenzji, jedno omówienie, trzy nekrologi i dwie prace o charakterze popularnonaukowym. Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, iż wymieniony podręcznik, monografie i wybór źródeł zostały opublikowane w poważnych, liczących się wydawnictwach (PWN, Ossolineum, Wydawnictwo UJ w Krakowie), a studia, rozprawy, artykuły i recenzje ukazywały się głównie w prestiżowej „Slavii Orientalis” oraz w tak znanych czasopismach, jak „Przegląd Humanistyczny”, „Ruch Literacki”, „Zeszyty Naukowe UJ”, „Nauka Polska” itp. Kilka artykułów ogłosił prof. R. Łuźny w najważniejszej dla „osiemnastowieczników” rosyjskiej serii „Wiek XVIII”, do której zapraszani są tylko najwybitniejsi specjaliści zagraniczni z danej dziedziny. Ponadto jedna z prac została wydana w języku angielskim w Harvardzie.

Swój dorobek publikacyjny rozpoczął prof. Łuźny w sposób – można by powiedzieć – klasyczny, tzn. od drukowania recenzji naukowych i prac o charakterze popularnonaukowym. Jako jedyny spośród jedenastu doktorantów prof. Wiktora Jakubowskiego, zainteresował się on literaturą rosyjską doby oświecenia. Dają temu świadectwo ogłoszone w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych recenzje początkującego jeszcze wtedy pracownika naukowego, które nawet teraz zaskakują wysokimi walorami informacyjnymi, obiektywizmem, a jednocześnie wyjątkową kompetencją badawczą i odważnym, krytycznym podejściem. W sensie gatunkowym mają one wręcz wzorcowy

---

¹⁰ Tamże, s. 85.

charakter i można by na ich podstawie uczyć pisania recenzji dzisiejszych magistrantów i asystentów.

Trzeba przy tym dodać, że Profesor wybierał do recenzowania nie tylko to, co go interesowało, ale przede wszystkim to, co w danej dziedzinie wiedzy było najnowsze, głównie na gruncie rosyjskim. W ten sposób otrzymaliśmy recenzje materiałów do dziejów teatru rosyjskiego, monografii komedii *Pieniactwo* Wasyla Kapnista oraz monografii twórczości Dymitra Fonwizina i Gabriela Dierżawina, kilku tomów z serii „Wiek XVIII”, jednej z ważniejszych prac Pawła Bierkowa, a w latach następnych – także omówienie publikacji dotyczącej opowieści rosyjskich z okresu pierwszej połowy XVIII w. oraz recenzje dwutomowej antologii poetów rosyjskich XVIII w., monografii twórczości Teofana Prokopowicza, jak również polskiej pracy na temat dramaturgii Iwana Kryłowa. W artykułach o charakterze popularnonaukowym, ogłaszanych przeważnie w czasopiśmie „Język Rosyjski” również pojawiły się ulubione tematy Profesora – rozwój dramatu rosyjskiego XVIII w. i trwałe wartości poezji rosyjskiego oświecenia.

Jest jeszcze jedna rzecz warta podkreślenia. Działalność publikacyjna prof. R. Łużnego rozpoczęła się w latach pięćdziesiątych, a więc w czasach ideologicznie i społecznie bardzo skomplikowanych. Wtedy to przecież w podręcznikach do literatury rosyjskiej dla polskich uczniów z klas VIII i IX, które były firmowane przez naszych wybitnych naukowców i literatów, umieszczano np. „czastuszki” o Stalinie i życiu kołchozowym oraz byliny o Leninie i Stalinie¹¹. Profesor R. Łużny tym się nie zajmował. Więcej – jego decyzja o podjęciu badań nad literaturą rosyjską XVIII w. podyktowana była, jak wiadomo, nie tylko zachętą opiekuna naukowego i promotora, prof. W. Jakubowskiego, ale też względami światopoglądowo-moralnymi, bowiem zarówno badacz, jak i badania dotyczące tego okresu literatury rosyjskiej były w mniejszym stopniu narażone na ówczesną indoktrynację ideologiczną. Profesor zresztą jasno i wyraźnie, nawet w recenzjach naukowych, oddzielał własne poglądy od recenzowanych wypowiedzi. Można by tutaj podać jako przykład fragment recenzji monografii komedii *Pieniactwo* W. Kapnista:

We wstępie również sformułowane zostały główne tezy pracy, której rozdział I ma dać przegląd rosyjskiej osiemnastowiecznej literatury o tematyce urzęd-

---

¹¹ Zob. W. Gałęcki, L. Gomułicki, W. Jakubowski, S. Poliak, *Российская литература для классов VIII и IX*, Warszawa 1952 (wyd. PZWS) s. 8-9, 31-38.

niczej w jej związku z „walką mas chłopskich przeciwko pańszczyźnie i caratowi”¹² (wyróżnienie moje – W. K.).

Świadomie wprowadzając cytaty z monografii do własnej narracji, recenzent zdecydowanie odżegnywał się od stylistycznych i metodologicznych upodobań autora radzieckiego...

Zainteresowania badawcze prof. Łuźnego w pierwszym okresie jego działalności naukowej skoncentrowały się, najogólniej mówiąc, wokół dwóch problemów: rosyjskiego czasopiśmiennictwa satyrycznego XVIII w. oraz powiązań kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII-XVIII w. Każdy z wymienionych tematów obejmował jednocześnie wiele zagadnień szczegółowych, którymi zajmował się Profesor w odrębnych studiach, rozprawach, artykułach i komunikatach.

Swoje badania nad rosyjskim czasopiśmiennictwem satyrycznym rozpoczął R. Łuźny od wyboru tekstów, ich wnikliwej, wieloaspektowej analizy oraz tłumaczeń na język polski. Jako rezultat tej pracy pojawił się wydany w serii II (nr 120) Biblioteki Narodowej tom źródeł liczący 346 stron w tłumaczeniu i ze szczegółowymi przypisami Profesora¹³. Powitały go bardzo dobre recenzje w krakowskim środowisku kulturalnym¹⁴. Już samo tłumaczenie zostało ocenione bardzo wysoko. Warto przytoczyć na ten temat opinię współczesnego badacza Bohdana Łazarczyka, który pisze następująco:

Już pierwsza książka Ryszarda Łuźnego [...] dowiodła, że jej autor jest nie tylko wnikliwym historykiem literatury, lecz zarazem utalentowanym i świadomym swego zadania tłumaczem. Kilkaset stron zróżnicowanych treściowo tekstów z XVIII-wiecznych periodyków przełożone zostało na język polski w sposób doskonały. W swoim pierwszym dziele translatorskim Ryszard Łuźny zaprezentował się jako wytrawny tłumacz i doskonały stylist. Już to tłumaczenie zapewniało mu trwałe miejsce w dziejach polskiej sztuki przekładu¹⁵.

¹² R. Ł u ż n y, *Monografia „Jabiedy” Kapnista* (А. И. М а ц а й, Ябеда В. В. Капниста, Издательство Киевского университета им. Т. Г. Шевченко 1958). „Slavia Orientalis” 1959, nr 4, s. 155.

¹³ R. Ł u ż n y, *Rosyjskie czasopiśmiennictwo satyryczne okresu Oświecenia. Wybór źródeł*, przeł. i oprac. tenże, Wrocław 1960.

¹⁴ Zob. W. B ł a c h u t, *Z dziejów rosyjskiej satyry*, „Życie Literackie” 1960, nr 49 (463), s. 10; t e n ż e, *Rosyjska satyra*, „Gazeta Krakowska” 1960, nr 270, s. 7.

¹⁵ *Profesor Ryszard Łuźny – tłumacz – przekładoznawca i inicjator badań translatoologicznych*, w: *Słowianie Wschodni. Duchowość – kultura – język. Księga referatów wygłoszonych na sesji jubileuszowej z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Ryszarda Łuźnego i Profesora Wiesława Witkowskiego*, Kraków 18-19 kwietnia 1997, red. A. Bolek, D. Piwowar-

Do wysokiej oceny tłumaczenia trzeba dodać również informację, iż Autor dołączył do wyboru źródeł obszerny, liczący 157 stron *Wstęp*, w którym prezentował najważniejsze ówczesne czasopisma satyryczne, omawiał ich zawartość, zwłaszcza tematykę, problematykę i ideologię, analizował środki artystyczne oraz zastanawiał się nad rolą poszczególnych czasopism w rosyjskim życiu kulturalnym. Materiał ten – po rozszerzeniu i pogłębieniu – stał się podstawą do pierwszej, doktorskiej monografii prof. R. Łężnego zatytułowanej *Z badań nad rosyjskim czasopiśmiennictwem satyrycznym okresu Oświecenia*¹⁶. Zaliczając do owego czasopiśmiennictwa wydawnictwa z lat 1769-1793, czasopisma Kryłowa i współwydawców z lat 1789-1793, nieurzędujące wydawnictwo Fonwizina z roku 1788 (*Drug czestnych ludiej, ili Starodum*) oraz czasopisma Strachowa z lat 1790-1792, badacz postawił sobie za cel „zbadać czasopiśmiennictwo satyryczne jako przejawu ówczesnej l i t e r a t u r y (wyróżnienie prof. R. Łężnego – W. K.), zanalizowanie jego wartości ściśle literackich, ukazanie na tle całego procesu literackiego”¹⁷. W odniesieniu do dotychczasowych badań, zwłaszcza rosyjskich, takie założenia miały autentycznie nowatorski charakter. Oryginalne też było ich wykonanie. Profesor jako pierwszy opracował zagadnienie wczesnej, znacznie wyprzedzającej lata siedemdziesiąte XVIII w., znajomości w społeczeństwie rosyjskim czasopism zachodnioeuropejskich oraz usystematyzował i omówił konkretne przejawy ich recepcji w latach 1730-1766. W części analityczno-interpretacyjnej monografii w dużo większym stopniu niż jego poprzednicy skupił się na opisie i ocenie środków artystycznych satyry czasopiśmienniczej, odkrywając zwłaszcza bogactwo jej form rodzajowo-gatunkowych. Zastanawiając się zaś nad rolą wydawnictw satyryczno-moralnych w rozwoju rosyjskiego procesu literackiego, Profesor dochodził do wniosku, że w czasopiśmiennictwie satyrycznym, szczególnie w wydawnictwach Nowikowa, po raz pierwszy tak dobitnie zaprezentowane zostały najważniejsze elementy programu ideowego oświecenia. Monografia zawierała zresztą bardzo wiele innych interesujących wątków i ustaleń (temat monarchy, demokryzacja bohatera, pierwsze niesatyryczne portrety literackie chłopów, związki satyry czasopiśmienniczej z tzw. mieszczańskim piśmiennictwem masowym itp.). Ważna zwłaszcza była konkluzja, iż satyra czasopiśmiennicza stanowiła

---

ska, A. Rażny, Kraków 1998, s. 14.

¹⁶ Warszawa 1962, s. 25.

¹⁷ Tamże, s. 25.

– obok komedii – najbardziej dojrzały i trafny wyraz literatury i myśli rosyjskiego oświecenia¹⁸.

Centralne miejsce w badaniach prof. R. Łuznego nad powiązaniem kulturalnymi polsko-wschodniosłowiańskimi w XVII-XVIII w. zajmuje jego monografia habilitacyjna *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich XVII-XVIII w.*¹⁹ Została ona bardzo wysoko oceniona zarówno przez polskich, jak i przez rosyjskich recenzentów²⁰. Obecnie należy bez wątpienia do prac klasycznych, które są może niezbyt często, ale jednak cytowane przy omawianiu starszego okresu literatury rosyjskiej²¹. Duże fragmenty wymienionej rozprawy stanowią zagadnienia związane z literaturą rosyjską XVIII w. Do najbardziej interesujących można tutaj zaliczyć podrozdział na temat rękopiśmiennych podręczników poetyki i retoryki autorstwa Teofana Prokopowicza, ilustrowanych polskimi wierszami poety jako przykładami stylu poetyckiego oraz podrozdział zatytułowany „Teofan Prokopowicz” w części poświęconej polskiej twórczości pisarzy z kręgu Akademii. Integralnym elementem składowym monografii jest *Dodatek*, w którym prof. R. Łuzny umieścił polskie teksty utworów wierszowanych Symeona Połockiego, Łazarza Baranowicza i Teofana Prokopowicza, znalezione w archiwach moskiewskich i warszawskich. Dla polskiego czytelnika szczególnie budujący jest, sformułowany na podstawie wnikliwych rozbiorów i analiz, ogólny wniosek monografii „o w i e l k i m, w poszczególnych zaś, a nierzadkich wypadkach rozstrzygającym znaczeniu p o l s k i e j t r a d y c j i l i t e r a c k i e j dla praktyki szkolnej i dla twórczości własnej pisarzy z kręgu Akademii Kijowskiej”²² (wyróżnienia prof. R. Łuznego – W. K.).

Zainteresowania Profesora powiązaniem literackimi polsko-rosyjskimi i rosyjsko-polskimi, zagadnieniami o charakterze komparatystycznym, recepcyjno-kontaktologicznym i typologicznym znalazły swoje odzwierciedlenie w wielu publikacjach, które w sensie chronologicznym „obudowywały” jak gdyby z różnych stron jego oryginalną monografię. Można tutaj wymienić

¹⁸ Tamże, s. 150.

¹⁹ Kraków 1966, ss. 170.

²⁰ Zob. recenzje J. Maślanki, K. Grzybowski, P. Lewin, A. I. Rogowa, w: *Ryszard Łuzny. Spis publikacji*, s. 56.

²¹ Por. np. G. I. M o i s i e j e w a, *Łomonosow i diewnierusskaja literatura*, Leningrad 1971, s. 75, 252.

²² Ł u ż n y, *Pisarze kręgu Akademii*, s. 144.

choćby ogłoszone w latach sześćdziesiątych artykuły na temat dramatu rosyjskiego w Polsce w wieku XVIII i na początku wieku XIX²³, uwagi o Bohomolcu i Bogusławskim w Rosji²⁴, wypowiedzi na temat „Historii” Ignacego Krasickiego po rosyjsku²⁵ i jego sławy literackiej wśród Słowian Wschodnich²⁶, oraz opublikowane nieco później, bo w latach siedemdziesiątych, w prestiżowej rosyjskiej serii „Wiek XVIII”, artykuły poświęcone piśmiennictwu w języku polskim w epoce Piotra I²⁷ i staropolskiej tradycji w literaturze rosyjskiego oświecenia²⁸. Z pojedynczych prac-„perełek”, które powstały poza omawianym nurtem, warto przyjrzeć się uwagom o Mikołaju Karamzinie z cennymi materiałami źródłowymi²⁹ i artykułowi o utopii oświeceniowej³⁰.

„Oświeceniowa” specjalizacja prof. R. Łużnego w rusycystyce polskiej została znakomicie wykorzystana w wydanej pod red. M. Jakóbca *Literaturze rosyjskiej*³¹ oraz w jej drugim, zmienionym i uzupełnionym wydaniu *Historia literatury rosyjskiej*³². Rozdziały autorstwa Profesora, dotyczące m.in. literatury rosyjskiej XVIII w. („Związki literackie rosyjsko-polskie na początku XVIII w.”; „Początki i rozwój rosyjskiego Oświecenia”; „Czasopiśmiennic-

²³ T e n ż e, *Dramat rosyjski w Polsce w wieku XVIII i na początku wieku XIX*. „Slavia Orientalis” 1962, nr 3, s. 351-366; t e n ż e, *Dramat rosyjski w Polsce w latach 1800-1822*, tamże, 1964, nr 3, s. 295-311.

²⁴ T e n ż e, *Bohomolec i Bogusławski w Rosji (Z dziejów powiązań literackich polsko-rosyjskich doby Oświecenia)*, „Slavia Orientalis” 1961, nr 2, s. 145-166.

²⁵ T e n ż e, „Historia” Ignacego Krasickiego po rosyjsku (*Z dziejów powiązań kulturalnych polsko-rosyjskich okresu Oświecenia*), „Slavia Orientalis” 1960, nr 2, s. 329-342.

²⁶ Artykuł ten stanowi „powrót” do tematyki z lat sześćdziesiątych po dwudziestu latach. Zob. t e n ż e, *Księża biskupa warmińskiego sława literacka wśród Słowian Wschodnich*, „Slavia Orientalis” 1980, nr 3, s. 319-327.

²⁷ T e n ż e, *Izdania na polskom jazykie w litieraturie epochi Pietra I*, w: „XVIII wiek”, zbiór 9. *Problemy litieraturnogo razwitijsa w Rossii pierwoj trieti XVIII wieka*, Leningrad 1974, s. 304-312.

²⁸ T e n ż e, *Driewniepolskaja tradycja w litieraturie russkogo proswieszczenija*, w: „XVIII wiek”, zbiór 10. *Russkaja litieratura XVIII wieka i jejo mieżdunarodnyje swiazi*, Leningrad 1975, s. 176-183.

²⁹ *Mikołaj Karamzin*, oprac. R. Łużny, w: *Pisarze i krytycy. Z recepcji nowożytniej literatury rosyjskiej w Polsce*, red. B. Galster, Warszawa 1975, s. 9-24.

³⁰ „Podróż do Ziemi Ofirskiej” księcia Michała Szczerbatowa, czyli o tym, jak oświeceniowa utopia idealną społeczność ludzką przedstawiała, w: *Idea pracy w literaturze rosyjskiej*, red. G. Porębina, Katowice 1980, s. 9-20.

³¹ Warszawa 1970.

³² Warszawa 1976

two satyryczne”, „Mikołaj Nowikow”, należą tutaj na pewno do najlepszych. Widać w nich wyraźnie efekty wieloletniej rzetelnej pracy i zainteresowań Uczzonego.

Ważną cechą prof. Łuźnego jako młodego naukowca, ale później także jako wybitnego uczonego, było poczucie głębokiej więzi z tradycją naukową, ze swoimi poprzednikami i nauczycielami. W publikacji z lat siedemdziesiątych, podsumowującej działalność Instytutu Filologii Rosyjskiej UJ, Profesor pisał:

Historycy literatury, rozpoczynający swą działalność naukową w sytuacji dawczo-organizacyjnej jeszcze bardziej niż językoznawcy krytycznej, zdawali się początkowo w ogóle nie nawiązywać do dorobku okresu międzywojennego. Miało tu miejsce, niebezpieczne zresztą dla samej dyscypliny, przerwanie ciągłości poczynań, niepodjęcie tradycji naukowej, warunkowane zarówno ogólną sytuacją w humanistyce polskiej lat 50-tych, jak i predylekcjami samych zainteresowanych³³.

Szczególną formę podtrzymywania więzi z ową tradycją – oprócz prac poświęconych historii polskiej rusycystyki w ogóle – stanowiły także specjalne artykuły, omówienia życia i działalności naukowej oraz nekrologi wybitnych przedstawicieli tej dyscypliny w kraju i za granicą. W bezpośrednim związku z literaturą rosyjską XVIII w. w spisie publikacji prof. R. Łuźnego figurują: jeden nekrolog i trzy artykuły poświęcone prof. P. Bierkowowi (1896-1969) oraz dwa nekrologi i pięć artykułów dotyczących prof. W. Jakubowskiego (1896-1973).

W przypadku prof. P. Bierkowskiego prof. R. Łuźny podkreślał imponującą listę ponad 600 jego publikacji naukowych, z których większość wiązała się tematycznie z literaturą XVIII w. Za podstawowe cechy pisarstwa naukowego uczonego rosyjskiego uznawał prof. R. Łuźny różnorodność, wielostronność i wielopłaszczyznowość zainteresowań badawczych, „mocne powiązanie tematyki historycznoliterackiej z naukami pomocniczymi historii literatury, z zagadnieniami metodyki pracy naukowej, bibliografii i bibliologii”³⁴ oraz „umiejętność dostrzeżenia zjawisk literackich i naukowych w Rosji na szerszym

---

³³ R. Ł u ź n y, *Instytut Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego*, w: *Osiągnięcia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Polsce Ludowej 1945-1970*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, CCCXLV Prace historyczne, z. 47, Warszawa 1974, s. 242.

³⁴ R. Ł u ź n y, *Paweł Bierkow – człowiek i uczonego* [streszczenie]. „Sprawozdania z posiedzeń Komitetu Naukowego Oddziału PAN w Krakowie” 13/2 (1969), lipiec-grudzień, s. 485.

tle europejskim”³⁵. Jeśli chodzi o tę ostatnią cechę, to wielkie, pionierskie znaczenie miały zwłaszcza badania prof. P. Bierkova nad stosunkami literackimi rosyjsko-polskimi doby oświecenia.

W odniesieniu do prof. W. Jakubowskiego wzruszająca jest stała pamięć prof. R. Łużnego o swoim nauczycielu i promotorze. Od ogłoszenia nekrologów, co dziesięć lat (1973, 1983, 1993), w każdą rocznicę śmierci, prof. R. Łużny powracał myślą, wspomnieniami oraz refleksją naukową do osobowości twórczej i dorobku badawczego prof. W. Jakubowskiego. Do jednego z pierwszych artykułów z tej serii dołączył też skompletowaną przez siebie bibliografię prac uczonego za lata 1926-1973, zawierającą 89 pozycji³⁶. W czasie zaś ostatniej rocznicy, w roku 1993, wygłosił w dyskusji panelowej referat na temat *Profesor Wiktor Jakubowski i jego dzieło naukowe – po dwudziestu latach od chwili śmierci*³⁷. Główną tezę swego wystąpienia uczynił profesorem myśl o żywotności i trwałości dzieła prof. W. Jakubowskiego przejawiającej się w życiu środowiska krakowskiego i bezpośrednich uczniów-wychowanków, w stałej obecności w obiegu wydawniczym, bibliotecznym, szkolno-dydaktycznym jego najważniejszych prac, w zjawisku utrzymywania się w obiegu naukowym pewnych trendów tematyczno-ideowych, metodologicznych, warsztatowych, wylansowanych przez uczonego. Stąd zaś konsekwentnie wyciągał wniosek o istnieniu „krakowsko-jakubowskiej” tradycji czy szkoły naukowej...³⁸

Dzisiaj wydaje się, że można podjąć tę myśl prof. R. Łużnego, ale pod jednym warunkiem. Otóż krakowską szkołę rusycystyczną, czy też szerzej – sławistyczną – należałoby nazywać „szkołą Jakubowskiego-Łużnego”, gdyż zdolny i wierny uczeń wyrósł w ciągu minionych lat na wybitnego uczonego, autora ponad 500 publikacji, twórcę własnej szkoły badawczej, naukowca, który wypromował 370 magistrów, 25 doktorów i 18 doktorów habilitowanych. To właśnie jego bezpośrednich uczniów i duchowych naśladowców można obecnie spotkać niemal na wszystkich filologiach rosyjskich w Polsce...

---

³⁵ Tamże.

³⁶ T e n ż e, *Wiktor Jakubowski – historyk literatury rosyjskiej*, w: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, CCCCVI Prace historycznoliterackie, z. 33, Warszawa 1975, s. 179-187, 188-195, (bibliografia).

³⁷ Zob. „Przegląd Rusycystyczny” 1994, z. 1-2, (65-66), s. 117-124.

³⁸ Tamże, s. 122.

Gdy więc teraz, rekapitulując nasze rozważania, powrócimy do pytania o to, jak przetrwały próbę czasu napisane trzydzieści-czterdzieści lat temu prace prof. R. Łuźnego poświęcone literaturze rosyjskiej XVIII w., to nasza odpowiedź będzie tylko pozytywna. Zarówno w sensie faktograficznym, merytorycznym, jak i pod względem metodologiczno-warsztatowym, publikacje te niemal zupełnie się nie postarzały. Jest to kawał dobrze zrobionej filologicznej roboty³⁹, obowiązkowa klasyka polskiej rusycystyki historycznoliterackiej, której nie da się ani pominąć, ani zlekceważyć. Mądrość bowiem połączona z wiarą i pracą zawsze przyniesie „dobry owoc” i „plon obfity”...

ПРОФЕССОР РЫШАРД ЛУЖНЫ КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬ
РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XVIII ВЕКА

Р е з ю м е

В статье рассматривается самый ранний период литературоведческой деятельности выдающегося польского ученого-слависта, профессора Рышарда Луźного (1927-1998). Автор анализирует основные труды профессора, связанные с русской литературой XVIII века. Подчеркивается высокий научный уровень этих работ, их новаторский характер и значимость в истории исследований произведений русской литературы.

Содержание и перевод автора

---

³⁹ G. Przebinda słusznie pisze, że wszystkie ówczesne prace prof. R. Łuźnego „do dzisiaj stanowią przykład naukowej rzetelności i profesjonalizmu”. (*Filolog wobec Słowa*, s. 8).